

конституционный строй, основы конституционного строя, система конституционного права.

**Kravchuk V. Institution of Bases of the Constitutional System in the System of Constitutional Law of Ukraine.** In the article urgent problems of modern constitutional and legal science, in particular institution of bases of the constitutional system as a basic element of system of the constitutional law of Ukraine, have been considered. Author's definition of the mentioned category, and also its legal qualification has been offered. The institution of bases of the constitutional system of Ukraine represents peculiar «constitutional basis» for the constitutional fixing and regulation of other major public relations which are a subject of the constitutional law of Ukraine. The institution of bases of the constitutional system of Ukraine creates legal basis for ensuring constant interrelation between a person, society and the state. Therefore undoubted relevance is gained by the phenomenon of bases of the constitutional system of Ukraine, and first of all its interpretation as constitutional and legal institution. The necessity of systematic research of institution of bases of the constitutional system of Ukraine has been defined not only by practical needs of the state, but also by the current state of domestic legal science, and need for thorough and comprehensive theoretical study of this problem.

**Key words:** institution of the constitutional law, constitutional law, constitutional system, bases of the constitutional system, system of the constitutional law.

УДК 342.7(477)

*О. Крикунов*

### **Конституційний принцип верховенства права та підходи до його інтерпретації у зарубіжних державах та Україні**

У статті досліджено правові джерела, які нормативно закріплюють конституційний принцип верховенства права у системі права України; здійснено порівняльний аналіз судових тлумачень і наукових підходів щодо сутності та змісту принципу верховенства права; з'ясовано зв'язок і співвідношення принципів верховенства права та законності. Зроблено висновок по те, що відмінності у теоретичних підходах до визначення верховенства права пов'язані із багатогранністю та глибиною відповідної ідеї. Абсолютно визначена дефініція принципу верховенства права видається недоцільною і неможливою через динаміку розвитку міжнародно-правових стандартів прав людини.

**Ключові слова:** принцип верховенства права, права людини, Конституція України, законодавство України, діяльність держави, судова практика.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Верховенство права в демократичних державах посідає особливе місце – воно закріплене як основний принцип діяльності держави. У вітчизняній Конституції цей принцип сформульований за допомогою положення, згідно з яким права та основоположні свободи людини визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Проте такий абстрактний виклад цього принципу залишає відкритими значну кількість питань, першим із яких є тлумачення змісту цього принципу задля його послідовного та правильного застосування у правовідносинах, коректного використання у науковому обігу. Також дискусійним залишається питання про співвідношення нового для правової системи України принципу верховенства права та традиційно притаманного їй принципу законності. У цьому сенсі корисним є узагальнення норм законодавства України, його офіційних тлумачень, філософсько-правових та порівняльно-правових досліджень.

**Стан дослідження проблеми.** У вітчизняній юридичній літературі принцип верховенства права досліджували С. Андрощук, А. Георгіца, С. П. Головатий, М. І. Козюбра, О. В. Луців, П. М. Рабінович, В. В. Рожнова, Ю. С. Шемшученко та ін. Слід вказати на загальну прихильність до цього принципу усіх дослідників, проте наукові підходи до його визначення є дискусійними, подекуди істотно відмінними.

**Формулювання мети та завдань статті.** *Мета дослідження* полягає у виявленні еволюції ідеї верховенства права, аналізі чинного законодавства, його судових та наукових тлумачень з метою науково обґрунтованого визначення його змісту та обсягу, співвідношення із принципом законності.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати такі завдання:

- дослідити правові джерела, які нормативно закріплюють принцип верховенства права у системі права України;
- здійснити порівняльний аналіз судових тлумачень і наукових підходів щодо сутності та змісту принципу верховенства права,
- з'ясувати зв'язок і співвідношення принципів верховенства права та законності (на прикладі адміністративно- та кримінально-процесуального законів);
- сформулювати власну позицію щодо визначення верховенства права.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.**

Вперше термін «верховенство права» («rule of law») було запропоновано англійським вченим та політичним діячем Д. Гаррінгтоном у 1656 р. Під верховенством права він розуміє «імперію законів, а не людей». Його співвітчизник К. Маклвейн визначав, що «верховенство права – це юридичне обмеження держави (з боку законів), повна протилежність свавільному правлінню» [2, с. 30]. Проте, тільки дослідження А. Дайсі було першим та вагомим кроком у здійсненні визначення та аналізі верховенства права. Принципи, які він розвинув, вважаються частиною неписаної Британської конституції. Він популяризував термін «верховенство права», який інтерпретує наступним чином: «Коли ми кажемо, що верховенство або панування права є характерною рисою англійської конституції, ми загалом включаємо в один вислів щонайменше три різні, хоча і споріднені концепції. Перш за все, ми маємо на увазі, що ніхто не може бути покараний чи постраждати особисто або своїм майном інакше, ніж за певне порушення права, доведене у звичайний законний спосіб перед звичайними судами країни. В цьому сенсі верховенство права являє собою контраст з будь-якою системою правління, що базується на застосуванні владними суб'єктами широкої, довільної або дискреційної примусової влади. У кожному континентальному суспільстві виконавча влада користується значно ширшими повноваженнями щодо арештів, тимчасового затримання, вигнання з країни тощо, ніж це дозволяється правом або фактично здійснюється урядом в Англії» [15, с. 175].

У XX ст. принцип верховенства права починає активно використовуватися у міжнародних документах та виступати одним із найголовніших аспектів діяльності багатьох держав. Найвпливовіші міжнародні організації у своїй діяльності теж керуються «rule of law». Зокрема, у преамбулі Статуту Ради Європи зазначено, що «відданість» держав-членів «духовним та моральним цінностям, є спільною спадщиною їхніх народів та справжнім джерелом свободи особи, політичної свободи і верховенства права — принципів, що становлять підвалини кожної правдивої демократії» [13]. У преамбулі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі по тексті – Конвенція), зазначається, що «уряди європейських країн... є одностайними і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи та верховенства права» [5]. Особливої уваги заслуговує практика Європейського Суду з прав людини (далі по тексті – Суду), бо саме йому належить роль творця сучасної основи нормативного тлумачення змісту принципу верховенства права. Практика цього поважного органу (його рішення), є концептуальною основою для напрацювання необхідного юридичного інструментарію, через який цей принцип набуває конкретних форм [3, с. 1170].

Отже, пройшовши довгий шлях становлення, принцип верховенства права на сьогодні визнається більшістю демократичних держав світу та є визначальним у їх діяльності.

У 1991 р. Україна здобула незалежність та обрала демократичний спосіб суспільного устрою. Розвиток української державності повинен ґрунтуватися на владі народу, принципах ринкової економіки та розподілу державної влади. Також було визначено, що в основу правової системи нашої держави буде покладено європейську правову модель. Вперше словосполучення «верховенство права» було офіційно застосовано у Конституційному договорі між Президентом України та Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 р.», в ст. 1 якого було зазначено, що «в Україні діє принцип верховенства Права» [6].

Офіційне закріплення принципу верховенства права відбулось з набранням чинності Конституції України у 1996 р. Адже у ст. 8 передбачено що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [7]. Ця стаття задекларувала, що Україна прагне приєднатися до розвинених демократичних держав, де людина, її права та свободи є найважливішою соціальною цінністю.

Після закріплення даного принципу в Конституції, постало питання про необхідність визначення поняття верховенства права. Вперше Конституційний Суд України навів офіційне тлумачення поняття «верховенство права» у своєму рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідальності Конституції України (конституційності) положень

ст. 69 Кримінального кодексу України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп. А саме, «верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності, тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї, тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи» [11]. Згодом, Конституційний Суд у своєму рішенні від 22 грудня 2010 р. № 23-рп/2010 щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) додав, що «елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» [10].

Звертаючись до наукових тлумачень верховенства права, на наш погляд, досить цікавою є думка С. Андрощука, який вважає, що верховенство права прийнято вважати ідеальним принципом, адже він означає кінцеву мету, те, до чого слід прагнути (верховенство прав і свобод людини в державі та суспільстві), а також вимагає від держави втілення у законодавство і правозастосування засад природного права [1, с. 75].

На сьогодні можемо констатувати наявність різноманітних підходів до інтерпретації даного принципу як в зарубіжних країнах, так і в Україні. За узагальненням Ю. С. Шемшученка та В. Б. Авер'янова можна виокремити три різні підходи до тлумачення верховенства права у зарубіжній науковій літературі: формально-юридичний, субстанційний і функціональний.

*Формально-юридичний підхід* ґрунтується на аналізі нормативного закріплення принципу верховенства права в цілому та аналізі окремих критеріїв його дотримання. До таких критеріїв відносять: формальну незалежність та безсторонність судової влади; офіційно встановлений порядок прийняття законів; відсутність законів, які застосовуються тільки до окремих соціальних груп, класів; відсутність зворотної сили законів; положення про судовий контроль за діяльністю уряду. *Субстанційний підхід* заснований на моральних уявленнях про належну правову систему та визначає стан реалізації верховенства права тим, наскільки ця система відповідає таким уявленням. При цьому виокремлюють три основні цінності, які становлять основу такого принципу: захист від анархії та війни проти всіх; надання можливості людям планувати свою діяльність із розумною впевненістю, що вони можуть передбачити наслідки різних дій; гарантії від принаймні деяких видів дискреційного розсуду державних посадовців. *Функціональний підхід* до визначення верховенства права подібний до матеріально-правового, але увага в ньому зосереджується на тому, наскільки ефективно право та правова система в цілому виконують функції захисту інтересів людини [14, с. 20–21].

В Україні ж аналогічне дослідження було проведено П. Рабіновичем та О. Луцівим, які визначили, що для розуміння принципу верховенства права на сьогодні найчастіше звертаються до таких підходів як: поелементний та інтегральний. Сутність *поелементного підходу* означає що верховенство права визначається через поєднання визначення понять «верховенство» та «право». Аналізуючи такий підхід, варто зазначити, що важливим є визначення в якому розумінні розглядається визначення поняття «право». Беручи до уваги типологію праворозуміння можна виокремити такі чотири групи такого підходу: природно-правова, яка ґрунтується на розмежуванні права, зокрема прав людини і закону; легістсько-позитивістська, де верховенство права ототожнюють із верховенством закону; соціологічно-позитивістська, заснована на соціологічному праворозумінні, тобто такому, яке інтерпретацію права органічно пов'язує з певними соціальними явищами; комплексна, де поєднано концепції попередніх різновидів. На думку П. М. Рабіновича та О. Луціва саме до комплексної концепції «тяжкіє» згадана вище спроба Конституційного Суду України дати визначення поняття «верховенство права» [9, с. 8].

Суть *інтегрального підходу* полягає у запереченні розмежування понять «верховенство» та «право». Прихильники такого підходу вважають неможливим дати загальне визначення такого принципу та розкривають його зміст з вказівкою на складові «елементи» (риси, прояви, властивості). На думку С. Головатого на засадах інтегрального підходу відбувається з'ясування принципу верховенства права Судом, який, уникаючи вичерпного визначення «верховенства права», постійно

збагачує його зміст все новими важливими елементами. Така його діяльність дає однозначну відповідь, тим науковцям, які розглядають відсутність єдиного визначення верховенства права суттєвим недоліком у сучасному праві. З точки зору суддів Суду, будь-яке намагання дати єдине визначення цьому принципу приречене на невдачу, бо нові рішення будуть безперечно розширювати та вкладати нові елементи до змісту верховенства права [3, с. 1220]. На нашу думку, таке бачення є аргументованим.

Отже, намагання сформулювати дефініцію поняття «верховенство права» не є доцільним, адже поняття верховенства права постійно наповнюється новим змістом.

Досліджуючи галузеве законодавство України, ми виявили, що паралельно у ньому закріплено два дуже споріднених принципи – верховенства права та законності. Зокрема, у Кодексі адміністративного судочинства (далі по тексту – КАС України) (ст. 8–9) та в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі по тексту – КПК України) (ст. 8–9) передбачено, що відповідно до принципу верховенства права людина її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Зміст принципу законності у наведених кодексах викладається дещо відмінно. Наприклад, у адміністративному судочинстві «суд при вирішенні справи керується принципом законності, відповідно до якого: 1) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 2) суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України» (ст. 9 КАС України). Відповідно до КПК України, «під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень» [8]. \*

Взаємозв'язок фундаментальних правових принципів верховенства права та законності є актуальним і дискусійним напрямом наукового аналізу. І не дарма, адже розмежування та співіснування цих засад дозволить краще зрозуміти сутність кожного із них, й аргументовано визначити їх сферу застосування та способи реалізації.

М. І. Козюбра зазначає, що верховенство права передбачає законність, засновану на визнанні і беззастережному прийнятті найвищої цінності людини, її убезпеченні від свавілля владних інституцій та їх посадових осіб, тобто така законність, яка у вітчизняній літературі досить часто іменується правозаконністю. Це цілком відповідає практиці Суду, який у своїх рішеннях неодноразово акцентував увагу на тому, що вислів «згідно з законом – означає ... щоб закон не суперечив принципам верховенства права» [4, с. 38]. На нашу думку, наведене твердження не зовсім послідовне, оскільки фактично верховенство права та законність ототожнюються.

Говорячи про співвідношення зазначених принципів, варто погодитись із думкою С. Андрощука, який зазначає, що принцип верховенства права є визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства в цілому. В такому розумінні права людини виступають найвищою соціальною цінністю, найголовнішим суспільним орієнтиром. Саме на них має спиратися законодавець, закріплюючи загальнообов'язкові приписи, надаючи їм нормативний характер. За таких умов закон набуває ознаки правового закону [1, с. 76]. Такий підхід на нашу думку, є обґрунтованим і ми до нього приєднуємося.

В. В. Рожнова у своїх працях висловлює думку, що верховенство права виступає «принципом принципів», оскільки у КПК України даний принцип розміщений на першому місці, і тому є основою для формування та законодавчого закріплення усіх інших принципів кримінального провадження [12, с. 383]. Ми вважаємо, що таке спостереження є точним. Закріплення верховенства права у чинному КПК України ще раз засвідчує визнання того, що у кримінальному судочинстві людина є найвищою соціальною цінністю, її права є непорушними та мають особливе значення. А принцип законності є гарантією додержання прав та свобод людини. Адже процесуальний статус усіх учасників

---

\* Ми наводимо лише визначальні положення засади законності з метою відтворити її основний зміст.

провадження, усі правові процедури повинні бути чітко врегульовані у КПК України на основі балансу між приватними та публічними інтересами із дотриманням пріоритету прав людини.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Принцип верховенства права є визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства в цілому, оскільки закріплює за правами людини значення найвищої соціальної цінності, головного суспільного орієнтиру. Тому варто погодитись із думкою, що принцип верховенства права виступає «принципом принципів».

Доведено, що поняття верховенства права постійно еволюціонує і розширює свій обсяг. Закономірно, що в Україні воно повинне розвиватись та наповнюватись новим змістом, наближаючись до європейських стандартів захисту прав людини.

Відмінності у теоретичних підходах до визначення верховенства права пов'язані із багатогранністю та глибиною відповідної ідеї. Абсолютно визначена дефініція принципу верховенства права видається нам недоцільною і неможливою через динаміку розвитку міжнародно-правових стандартів прав людини.

Також у галузевому законодавстві України принцип верховенства права законодавцем не випадково поставлено на чільне місце у системі засад. Принцип законності йому структурно та змістовно підпорядкований. Співіснування принципу верховенства права та принципу законності передбачає необхідність та можливість виходу за межі правових норм, що суперечать практиці Європейського Суду з прав людини, фундаментальній конституційно-правовій нормі про пріоритет прав людини.

Перспективним напрямком подальших досліджень, на нашу думку, є вивчення галузевих механізмів забезпечення верховенства права, матеріально-правових та процесуальних гарантій захисту прав особи.

#### *Джерела та література*

1. Андрощук С. Принцип верховенства права: визначення, співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення та реалізації / С. Андрощук // Юридичний журнал. – 2005. – № 11. – С. 74-77.
2. Георгіца А. Принцип верховенства права як принцип сучасного вітчизняного конституціоналізму / А. Георгіца / Українське право. – 2006. – Число 1. – С. 30-32.
3. Головатий С. Верховенство права: монографія: У 3-х кн. / С. Головатий – К.: Видавництво «Фенікс», 2006. – Кн. 2. – 1276 с.
4. Козюбра М. Верховенство права і Україна / М. Козюбра // Право України. – 2012. – № 1-2. – С. 30-63.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004).
6. Конституційний договір між Президентом України та Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 08 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18. – Ст. 133.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
9. Рабінович П. Верховенство права: сучасні вітчизняні підходи до інтерпретації / П. Рабінович, О. Луців // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 2 (69). – С. 3-16.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина А. О. Багінського щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 22 грудня 2010 р. № 23-рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10>.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідальності Конституції України положень ст. 69 Кримінального кодексу України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.
12. Рожнова В. В. Верховенство права у системі принципів кримінального провадження / В. В. Рожнова // Університетські наукові записки. – 2012. – № 4. – С. 381-387.
13. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994\\_001](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_001).
14. Шемшученко Ю. С. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: У двох книгах / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка / Книга друга: відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К.: НАВС, 2008. – 314 с.
15. Dicey A. V. Introduction to the study of the law of the Constitution. Third Edition / A. V. Dicey. – London: Macmillan & Co, 1889 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://constitution.org/cmt/avd/law\\_con.html](http://constitution.org/cmt/avd/law_con.html).

**Крикунов А. Конституционный принцип верховенства права и подходы к его интерпретации в зарубежных государствах и Украине.** В статье исследованы правовые источники, которые нормативно закрепляют конституционный принцип верховенства права в системе права Украины; осуществлен сравнительный анализ судебных и научных толкований сущности и содержания принципа верховенства права. Сделан вывод, что принцип верховенства права является определяющим при формировании всех институтов государства и общества в целом, поскольку закрепляет за правами человека значение высшей социальной ценности, главного общественного ориентира. Поэтому возможно согласиться с тезисом, что верховенство права выступает «принципом принципов». Доказано, что понятие верховенства права постоянно эволюционирует и расширяет свой объем. Закономерно, что в Украине оно должно развиваться и наполняться новым содержанием, приближаясь к европейским стандартам защиты прав человека. Различия в теоретических подходах к определению верховенства права связаны с многогранностью и глубиной соответствующей идеи. Абсолютно определенная дефиниция принципа верховенства права представляется нам нецелесообразной и невозможной из-за динамики развития международно-правовых стандартов прав человека. В отраслевом законодательстве Украины принцип верховенства права законодателем не случайно поставлен во главу системы принципов. Принцип законности ему структурно и содержательно подчинен.

**Ключевые слова:** принцип верховенства права, права человека, Конституция Украины, законодательство Украины, деятельность государства, судебная практика.

**Krykunov A. Constitutional Principle of the Rule of Law and Approaches to its Interpretation in Foreign Countries and Ukraine.**

In the article legal sources, which normatively fix the constitutional principle of the rule of law in the system of law of Ukraine, have been investigated; the comparative analysis of judicial and scientific interpretation of essence and content of the principle of the rule of law has been presented. It has been concluded that the principle of the rule of law is essential in the formation of all institutes of the state and society in general as it defines human rights as supreme social value, and major public reference point. Therefore it is possible to agree with the thesis that the rule of law is “the principle of the principles”. It has been proved that the concept of the rule of law constantly evolves and expands. It is natural that in Ukraine it has to develop and be filled with new content, being similar to the European standards of human rights protection. Differences in theoretical approaches to the definition of the rule of law are connected with the diversity and profundity of the corresponding idea. Absolutely accurate definition of the principle of the rule of law has been presented as inexpedient and impossible due to dynamics of the development of international legal standards of human rights. In the branch legislation of Ukraine the principle of the rule of law has been intentionally put at the head of the system of principles by legislators. The principle of legality is subordinated to it in structure and content.

**Key words:** principle of the rule of law, human rights, the Constitution of Ukraine, legislation of Ukraine, activity of the state, court practice.

УДК 336.221(477)

*Л. Товкун*

**Податкова система України: поняття та перспективи розвитку**

Предметом дослідження статті є податкова система, а також принципи, на основі яких вона функціонує. В статті дається характеристика податкової системи, як складної категорії податкового права. Зазначається необхідність більш широкого її визначення у порівнянні з тим, що є у Податковому кодексі України. Визначаються шляхи реформування податкової системи, опираючись на діючі та нові принципи функціонування податкової системи.

**Ключові слова:** податкова система, принципи податкової системи, платник податків, контролюючі органи, податки.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Функціонування податкової системи в Україні пов'язано з багатьма проблемами і суперечностями. Її розвиток зумовлений певними етапами розвитку, якого досягла держава в економічній, політичній і соціальній сферах. Таким чином,